

האפוקליפסה האמריקנית של סטיבן קינג

רוס דאוחט

בנובמבר 2003 העניקה קרן הספרים הלאומית לסטיבן קינג אות על מפעל חיים, עבור "תרומתו הייחודית לספרות האמריקנית". אותה קרן מגדירה באופן רחב למדיי את המושג "תרומה ייחודית": האות הוענק בעבר גם לאופרה וינפרי וליודורה ולטי. מחבר ספרי האימה המפורסם ביותר בארצות-הברית ניצל עד תום את ההזדמנות שניתנה לו: נאום הזכייה שלו שיבח את השופטים על שהעזו להעניק כבוד כזה ל"אדם שרבים אינם רואים בו אלא 'יצרן רבי-מכר' עתיר ממון", ואז האשים את עולם הפרסים הספרותיים בסנובזים, בהתעלמות מודעת מן הספרות הפופולארית והז'אנרית, ובנטייה "לקשור לעצמו כתרים חברתיים או אקדמיים בגין תלישותו המכוונת" מן התרבות האמריקנית.¹ הייתה זו הופעה טיפוסית לקינג, הכמה ליוקרה ספרותית ובה בעת בזה, הנוהג ללגלג על כתיבתו שלו אבל שש אלי קרב כשאחרים יוצאים נגדה. נדמה שהוא מודע עד מאוד למעמדו הייחודי בנוף הספרותי האמריקני, שבו הוא ממוקם באזור הדמדומים שבין מחברי הרומנים הפופולאריים הנהנים כמוהו מרמת מכירות גבוהה – כדוגמת דן בראון ודניאל סטיל – ובין הסופרים הנחשבים שאת חברתם הוא מבקש, סופרים העשויים לזכות ב"פרס הספר הלאומי" עצמו ולא רק באות הוקרה על מפעל חיים.

השניות הזאת רודפת את קינג כבר שנים, וספק אם תוכרע בקרוב – בין השאר כיוון שיצירותיו הטובות ביותר נמצאות הרחק מאחוריו. אין ספק שיכתוב עוד ספרים רבים: הוא בן שישים בלבד ונראה כי החלים לגמרי מתאונת הפגע וברח שעבר לפני מספר שנים ושכמעט עלתה לו בחייו. אף על פי שהשמיע אי אלו אמירות בלתי משכנעות על זניחת הכתיבה, זרם הספרים והסיפורים היוצא מתחת ידו אינו נפסק. למרות תפוקתו המדהימה וחתירתו הגלויה להכרה ספרותית, רוב הספרים שכתב מתחילת שנות התשעים ואילך הנם – במידה זו או אחרת – מחזור של להיטיו הגדולים, שיירים מחוממים של הכותרים הרודפים עד היום את תודעת התרבות הפופולארית שלנו, כמו הרוחות הנרגזות ממלון אוברלוק.

קארי, הניצוץ, חלקת סילם והעמדה שהתפרסמו בשנות השבעים, לצד בית כברוח לחיות שעשועים (הכתיב משובש במתכוון) וזה משנות השמונים – כל אלה היו ספריו הטובים ביותר של סטיבן קינג, לב הטריטוריה האפלה שלו. די בנוכחותם המתמדת בדמיון הפופולארי כדי להפריך את טענתו המרירה של מבקר הספרות הרולד בלום שקינג הוא סופר של "זבלונים בגרוש" אשר "תרומתם היחידה כמעט לאנושות היא בעזרה להישרדותם של עסקי המו"לות".² אלפי ספרים גרועים נקנו, נבלעו, נזרקו ונגרסו בשלושים השנים שחלפו מאז פרסום קארי, ורק קינג, מבין כל עמיתיו כותבי רבי-המכר, הצליח לנווט את דרכו אל מחוץ לגטו של שוק ההמונים וליהנות מהילה כלשהי של יוקרה. ייתכן כי רק מבקרים מעטים ישמחו לנפנף בשמו, אך ישנה תחושה שלא ניתן להתעלם מיצירתו של קינג – וזה, בפני עצמו, יותר ממה שניתן לומר על מרבית החברים האחרים במועדון יצרני רבי-המכר עתירי הממון.

אחת הסיבות להצלחתו של קינג היא כושר ההתמדה שגילה כסופר ז'אנר. האפרוריות היחסית של התחרות בתחום זה גורמת לכשרונותיו לזרוח באור בהיר במיוחד. מבחינות מסוימות, אפשר לומר שהוא המציא את רומן האימה המודרני, ועשה עבורו את שעשתה אגתה כריסטי לגבי תעלומות הרצח: הוא לקח ז'אנר שהתבסס על הסיפור הקצר ומתח אותו לאורך מלא – והצליח במשימתו זו לא פעם או פעמיים, אלא שוב ושוב.

ייתכן שבתחילה לא הבין בדיוק מה הוא עושה. בדומה לכריסטי, שלהטטה בשנים הראשונות של הקריירה הספרותית שלה בין תעלומות רצח למותחנים בינלאומיים בינוניים, כך האמין גם קינג בתחילת שנות השבעים כי המוניטין

שלו הוא זוכה בתור "סופר אימה" הוא עניין זמני בלבד. הוא נזכר בדברים ששח באותו זמן באוזניו של עורך: "ביל", עניתי לו, משועשע. 'באמריקה, אף אחד אינו יכול להתקיים רק מכתבת סיפורי אימה. ה'פ' לאבקראפט סבל מחרפת רעב בפרובידנס. [רוברט] בלוך ויתר ועבר לספרי מתח ולפרודיות. מרגש השדים היה מקרה חד-פעמי. אתה עוד תראה"³. באביב שעבר, שלושים ושתיים שנים אחרי שהשמיע תחזית זו, פרסם קינג את ספרו סלולרי, אודות פעימה מסתורית ההופכת משתמשים בטלפונים ניידים לזומבים רצחניים (סטיבן קינג "מתגורר במיין", נכתב על הכריכה, "ואין לו טלפון סלולרי"). הספר טיפס עד למקום הראשון ברשימת רבי-המכר של הניו יורק טיימס.

הישג זה לבדו היה בוודאי מזכה את קינג בחיי נצח ספרותיים, מן הסוג השמור לחלוצי ז'אנר כדוגמת ארתור קונן דויל או ז'ול ורן, מחברים שחשיבותם ההיסטורית גדולה לפעמים מכשרונם היצירתי. אולם קינג שונה מהם, משום שהוא חלוץ ומשביח גם יחד; לא זו בלבד שהוא יצר את רומן האימה המודרני, הוא גם הקנה לו מעין הדרת כבוד ספרותית בלתי צפויה.

מבחינה זו, אפשר להשוות את תרומתו של קינג בתחומו לתרומתם של לואיס ל'אמור ולארי מקמרטרי למערבונים, של ס'ס פורסטר ופטריק אבראיין לספרות הלוחמה הימית של התקופה הנפוליאונית, או של ג'יימס מ' קיין וריימונד צ'נדלר למותחני הבלש הפרטי הקשוח. קינג היה פורץ הדרך שהגדיר את הז'אנר שבו כתב עבור קהל קוראים עצום, ובמקביל גם היוצר האליטיסטי שדחף אותו כלפי מעלה והפך אותו לספרות של ממש. מאמציו נשאו פרי לאו דווקא משום שניחן בכשרונות אמנותיים המשתווים לאלה של מקמרטרי או אבראיין או צ'נדלר, אלא מכיוון שכמותם, עלה גם בידו לשכנע את קוראיו כי ספריו ניחנים באיכויות החורגות מן המוסכמות של הז'אנר הפופולארי שאליה השתייכו.

בעובדה זו יש כדי להסביר מדוע קהל הקוראים של קינג רחב כל כך ומדוע השפעתו התרבותית משמעותית יותר מכפי שאפשר היה לצפות – אפילו מקיסר האימה. הרוחות והערפדים (והסקס והאלימות) עשויים אולי לפתות את קוני הספרים, אך מה שמחזיר אותם שוב ושוב אל קינג הוא דבר שונה בתכלית: יכולתו להעניק לסיפורי העל-טבעי שלו מידה של ריאליזם, רלוונטיות תרבותית וכובד משקל תיאולוגי החסרים אפילו בספרות האמריקנית הנחשבת ביותר של ימינו.

במאמר ידוע שכתב למגזין הארפר'ס ב־1989, תחת הכותרת "המרדף אחר החיה בת מיליארד הרגליים", קרא טום וולף להחייאת הריאליזם הספרותי ודחק בסופרים לזנוח את ההתבוננות הפנימית ולייצר "ספרות הראויה למידותיה" של אמריקה.⁴ נראה שמחבר המאמר חשב בעיקר על עצמו; בדיעבד נקרא המניפסט שלו כפרסומת ארוכה למדורת ההבלים, הספר שפרסם זמן קצר לפני כן.

אבל חזונו של וולף נראה פרובינציאלי בהשוואה לדיוקן העצום של אמריקה שמצייר קינג. בעשרות רומנים ובזרם בלתי פוסק של סיפורים קצרים העניק סטיבן קינג – טווה המעשיות מבנג'ור, מִיין – צורה ותוכן כמעט לכל הבט אפל של החיים בארצות־הברית המודרנית: איידס והפללות, אונס ורוקנרול, התעללות בילדים וצללי וייטנאם, בייסבול וקוקאין. אפשר למצוא אצלו נישואין מאושרים, גירושין ואלימות בתוך המשפחה; חטיפות בידי חייזרים ואלכוהוליזם; עונש מוות ורציחות פוליטיות; רוצחים סדרתיים וטלפונים סלולריים; עיתונות צהובה וכל האומללויות האינסופיות של הילדות. "אינך יכול להשיג התמזגות כזאת עם אמריקה אם אינך מחובר באופן אינטימי לפנטזיות הקהילתיות של התרבות כולה", כתב פעם ג'ון לאונרד על קינג.⁵ ואכן, כאשר ערכו הרשויות בפדוקה, קנטקי, חיפוש בתא בית הספר של תלמיד אשר רצח שלוש מחברותיו לתיכון ב־1997, הם מצאו שם עותק של הספר זעם, שקינג כתב ב־1977 תחת שם העט ריצ'רד באקמן, ושמתאר מקרה של ירי ורצח בבית ספר.

מעל לכל, ספריו של סטיבן קינג מעוררים לחיים את התרבות הפופולארית האמריקנית בשטף של התייחסויות, ציטוטים, קריצות ומחוות, שחזור מושלם של דרכנו עתירת המדיה לדבר ולחשוב, וכל זאת ללא שמץ מן האירוניה הצוננת המאפיינת את יחסם של רבים מסופרינו לעידן הטלוויזיה והאינטרנט. אחד המבקרים התייחס פעם בביטול לספריו של קינג בשל נכונותם לנצל "דימויים קיימים מתוך קומיקס, סרטים ישנים, תכניות טלוויזיה ופרסומות". בעולמו של קינג, התלונן, "הרעים לובשים 'חליפות לבנות בסגנון זרע אנדרומדה'... נואף סְתוּר שיער הנתפס על חם נראה 'כמו אלפלפה מחבורת השוּבּוּבִים'. גברים רוצים אקדחים 'כמו אלה של הארי המזוהם'. מכנסיים הם 'בצבע מסטיק בזוקה'".⁶ כל זה נכון, אלא שדימויים אלו מהווים חלק בלתי נפרד מאוצר המילים של רוב האמריקנים. הפרוזה של קינג אינה נוטה לאסתטיקה מפוארת – הוא אינו מתלמידיו של נבוקוב, אם לנסח זאת בעדינות – אבל בהתייחסותם של גיבוריו לעולם יש דבר מה מתקבל על הדעת, ואמריקני במובהק.

וכמובן, אי-אפשר להתעלם מרוחות הרפאים ומן הערפדים הטורדניים האלה. איזה מין רומן ריאליסטי הוא זה הכולל ליצן שטני, מכונית אחוזת דיבוק, או פסבדונים ספרותיים הקם לחיים ורודף את יוצרו? אלא שמדובר ברוחות הרפאים שלנו, בערפדים שלנו, בבתים הרדופים שלנו ובמפלצות שלנו; הם מבעיתים ומופרים בעת ובעונה אחת, פולשים ממימד זר ועם זאת רק מרכיב נוסף בהצגה האמריקנית הגדולה.

העב"ם שבובי אנדרסון מוצאת ביער שליד ביתה בטומוינוקרט אינו חללית סתם – הוא מייצג את האנרגיה הגרעינית ואת הזיהום הסביבתי, את החיבור בין התעשיות הביטחוניות לצבא, ואת תרבות הסמים הדכאנית לא פחות שניסתה לנתקו. בספר דברים שצריך מפתח השטן את תושביה של עיירה קטנה במיין בעזרת פיסות קטנות של "אמריקנה": קלף בייסבול נדיר שבנדירים של סנדי קופקס, חכה יקרה, תצלום של אלביס. בנמדה מעלה ראנדל פלאג, התגלמותו של השטן, זיכרונות מעברו: חברות ב'קו-קלוקס-קלאן' וב'מחתרת מזג האוויר'; לימודים בתיכון "עם בחור ג'ינג', עקום רגליים, בשם צ'רלס סטרקוטר"; השתתפות בגל האלימות של תקופת זכויות האדם ("המכות, ההליכות הליליות, הכנסיות שהתפוצצו כאילו נס כלשהו בתוכן גדל כדי כך שלא יכלו להכילו עוד"); הוא נזכר "שב-1962 הגיע לניו אורלינס, ופגש צעיר בלתי שפוי שחילק עלונים שהאיצו באמריקה להניח לקובה לנפשה. שמו של הצעיר היה מר אוסולד...".⁷ פלאג מושך בחוטי ההיסטוריה ומהווה מעין לקסיקון מהלך של אמריקנה אפלה:

הכיסים שלו היו מלאים חמישים סוגים של ספרות סותרת – עלון לכל עונה, רטוריקה לכל סיבה. כשאיש זה נתן לך עלון, היית לוקח אותו לא משנה מה הנושא: הסכנות של תחנות כוח גרעיניות, תפקידו של הקרטל היהודי העולמי בהפלת ממשלות ידידותיות, הקשר סי-איי-איי קונטראס-קוקאין, איגוד פועלי החוות, 'עדי יהווה' (אם אתה יכול לענות בחיוב על עשר השאלות האלה, ניצחון), השחורים למען שוויון לוחם, אנשי הקו-קלוקס-קלאן. היו לו את כל אלה, ועוד. היה לו כפתור על כל צד בחזה המעיל. מימין, סמיילי צהוב. משמאל, חזיר עם כובע של שוטר.⁸

"התאום המרושע של וולט דיסני", קרא ג'ון לאונרד לקינג; ואכן, הכוחות העל-טבעיים שרוכש ג'וני סמית באזור המח נושאים אותו אל רגע "אמריקני כמו 'עולמו המופלא של דיסני'... הפוליטיקאי והאיש שעומד ביצע ובידו רובה".⁹ אלא שבעולמו המופלא של קינג, המתנקש הוא הגיבור.

הריאליזם העל-טבעי של קינג הוא תחבולה שקשה להצליח בה. רוב הכותבים העוסקים בעל-טבעי נוטים לזנוח את היומיום לטובת עולמות המתקיימים במנותק מזה האמיתי (בית אשר של אדגר אלן פו, ניו אורליאנס של אן רייס, ניו אינגלנד של לאבקרפט), או מבייתים את העל-טבעי כך שישתלב בנוחות בתחומי המציאות הרגילה (הריאליזם המאגי בפרט מציג אירועים מכושפים כאילו לא היו יוצאים מגדר הרגיל; אף אחת מדמויותיהם של טוני מוריסון או של גבריאל גרסיה מרקס אינה מופתעת באמת מהתרחשויות על-טבעיות). אבל קינג מצליח להחזיק בחבל משני קצותיו. הישגו הגדול – המכסה על מגוון רחב של חולשות ספרותיות – היה תמיד בחיבור העל-טבעי לטבעי מבלי לגרוע מאמינותם.

קינג השווה עצמו בהזדמנויות שונות לסופרים תיאודור דרייזר ופרנק נוריס – שני נציגים בולטים של הריאליזם החברתי במפנה המאה העשרים, שהתמחו בתיאור מצוקות עירוניות ובכתיבה ישירה ובלתי מצועצעת. הוא אוהב לצטט את תגובתו של נוריס למבקרים: "מה אכפת לי אם דווקא אני נבחרתי כמטרה לחצי הלעג שלהם? אני מעולם לא התרפסתי, מעולם לא שיקרתי. אמרתי אמת".¹⁰ אולם קינג הרחיב את הגדרת הריאליזם והכניס לתוכה מערך של חוויות אנושיות שבמשך מאתיים שנה ויותר הודרו בשיטתיות מתחומו של הרומן. במיטבן, יצירותיו אינן רק צוהר פתוח לרווחה אל בית המשוגעים של החיים האמריקניים; הן הניסיונות המשמעותיים הראשונים לכתוב ספרות בעידן פוסט-חילוני.

באמצע ספרו השני של קינג, חלקת סיימס, מבשר מורה בשם מאט בָּרֶק לכוּמַר הקתולי שעייירתם סובלת מהשתלטות של ערפדים. הזמן הוא תחילת שנות השבעים, והכוּמַר, האב קלהאן, מסביר את עמדתה של הכנסייה כלפי דברים מעין אלה בעידן שאחרי פרויד ואחרי מועצת הוותיקן השנייה:

"הכנסייה הקתולית נאלצה לנסח מחדש את גישתה כלפי מפציצים מרושעים מעל קמבודיה, כלפי המלחמה באירלנד ובמזרח התיכון, כלפי רוצחי שוטרים ומהומות בגטו, וכלפי כל יתר מיליארד הרעות הקטנות יותר המשולחות בעולם מדי יום כמו מגיפת יבחושים. היא נמצאת בתהליך של השלת עור השאָמָאן הישן שלה ולידה מחדש כגוף חברתי, גוף בעל מודעות חברתית. מרכז הגמילה השכונתי השתלט על תא הווידוי. פולחני הקודש מנגנים כינור

שני לתנועה לזכויות האדם ולהתחדשות העירונית. הכנסייה נמצאת בתהליך של נטיעת שתי רגליה בעולם...
מאט ענה, "ואתה שונא את זה, נכון?"
"כן", אמר קלהאן בשקט. "אני חושב שזו תועבה. זו דרכה של הכנסייה הקתולית לומר שאלוהים לא מת, אלא שהוא רק קצת סניילי".¹¹

וכמו האב קלהאן והכנסייה, כך גם קינג והרומן. הקריירה שלו היא אקט של התקוממות נגד החלטתה של ספרות המאה התשע-עשרה לזנוח את האלוהות ו"לנטוע את שתי רגליה בעולם". קינג אינו חריג בודד בדרכו. ברחבי הקאנון הספרותי ניתן לאתר פה ושם יצירות שנותרו קשובות להיבטים המסתוריים של ענייני האדם. פיחול כפול של הנרי גיימס, למשל, מדגים כי אפשר בהחלט לכתוב נובלה גדולה על עולמות בלתי נראים מבלי לנקוט עמדה בשאלת קיומם האובייקטיבי. הפרק האחרון של אנה קארנינה מכיל תיאור של התגלות דתית; הרמן הסה תיעד בהצלחה התנסויות במיסטיקה יונגיאנית ובתורת הנסתר; ותמיד אפשר להזכיר את סגידתו העזה של ד"ה לורנס למיניות רוחנית ואת האקסטזה הפנתאיסטית שלו. ברם, הניסיונות הספרותיים האלה כה נדירים עד שעלינו לחוש הכרת תודה אפילו על ההתייחסות הלעגנית של פֶּלוֹבֶר האתאיסט, שתיאר חוויה דתית בבזו ארסי: "וכשהוציאה את נשמתה, נדמה לה שהיא רואה, בשמים הנפתחים, תוכי ענקי, מרחף מעל לראשה".¹²

גם סופרים הידועים באמונתם הדתית נטו לתאר את האימננטיות של העל-טבעי באמצעות העדרו, והעדיפו את המכאובים הפסיכולוגיים על פני הייסורים הדמוניים, את הלילות האפלים של הנפש על פני הקול מן הסערה. אפשר למצוא את אלוהים אצל אוולין וו או אצל גרהם גרין, אבל לעתים קרובות יותר בתור העדר משמעותי ולא כנוכחות של ממש; כך גם בחיבוריהם של סופרים מודרניים כג'ון אפדייק, שדמותו של בורא עולם מוצגת אצלו באורח המזכיר, יותר מכל, את אותה אלוהות סנילית שהאב קלהאן מתעב כל כך. מפגשים אמיתיים עם האלוהי או עם השטני אפשר למצוא רק אצל אי אלו שוברי מוסכמות כמו הסופרת הבריטית הילרי מֶנטל, שהתנסתה בעצמה בהתגלויות פארא-נורמליות ("אני רגילה לראות דברים שאינם נמצאים שם באמת", כתבה בספר הזיכרונות שלה, לוותר על רוח הרפאים, "או, אם לדייק, אני רגילה לראות דברים שאינם נמצאים שם").¹³

סטיבן קינג הוא סיפור אחר. השאלה אם ראה אי פעם שד, כפי שראתה מנטל, לדבריה, בילדותה, הנה, בסופו של דבר, חסרת חשיבות; ספריו הם

יצירתו של אדם המאמין בשדים, או לפחות באפשרות קיומם, וכן באפשרות שאחד מגיבוריו האמריקנים הרגילים ייתקל בהם במקרה.

ואולי לא במקרה: סיפוריו של קינג, כמו החיים האנושיים, גדושים בדוגמאות לאקראיות של הרשע; אך ככל שהמפלצת נוראה יותר, כך סביר יותר שאנו עצמנו הזמנו אותה אל תוך חיינו. בניצוץ, מגלמות רוחות הרפאים של מלון אוברלוק את שיטפון החטאים של המקום – התאבדויות, הוללויות, רציחות מאפיה – והן הופכות את ג'ק תורנס לכלי שרת בידיהן באמצעות פריטה על חולשותיו האישיות, על התמכרותו לאלכוהול ועל זעמו. בעמדה, ה"מגנום אופוס" של קינג (או לפחות ספרו הטוב ביותר; קינג עצמו, בוודאי היה מעניק את התואר לסאגת המודל האפל הטרחנית והמנופחת, בת שבעת החלקים), מתגייסים ניצולי מגפת שפעת על עולמית לקרב איתנים אפוקליפטי בין חושך לאור; אך המגפה עצמה הייתה יצירה אנושית בתכלית, המצאה אפלה שפותחה בידי האנשים הטובים "שרק עשו את עבודתם" בצבא האמריקני, מארה ששוחררה לעולם כתוצאה מטעות אנוש פשוטה.

לקראת סופו של חלקת סיים, מעיד שריף מקומי על עיירתו, שהפכה פתאום רדופת ערפדים:

"היא לא חיה... זו הסיבה שהוא בא הנה. היא מתה, בדיוק כמוהו. ככה זה כבר עשרים שנה לפחות. כל הארץ הולכת באותו כיוון. אני ונולי הלכנו לדרייב-אין בפאלקמט לפני כמה שבועות, בדיוק לפני שסגרו אותנו לרגל העונה. ראיתי יותר דם ורציחות במערבון הראשון שהוקרן שם ממה שראיתי בשנתיים שלי בקוריאה. והילדים אוכלים פופקורן ומגיבים בהתלהבות". הוא החווה במעורפל אל העיירה, שהקרניים השבורות של השמש המעריבה העניקו לה זוהר לא־טבעי, כמו חיזיון חלומי. "הם בטח נהנים להיות ערפדים"¹⁴.

הקטע הזה ספוג בייאוש נוכח הריקבון הפנימי, הלך רוח טיפוסי לשנות השבעים; אין פלא אפוא שאת ספריו הטובים ביותר כתב קינג בעשור הזה, העשור של ג'ונסטאון ושל מורש השדים, של האיאתוללה חומייני ושל כדור הארץ המנוח, העשור שדחה את אתוס המדע והקדמה של שנות החמישים ותחילת שנות השישים (בתחילה נועד העמדה לעסוק בצבא השחרור הסימביוני, וקוג'ו, כלב הסאן־ברנרד מוכה הכלבת מאחד הרומנים הקודרים יותר של קינג, נקרא על שם אחד מחוטפיה של פטי הרסט). מבחינה מסוימת, שנות השבעים הן שאפשרו את הריאליזם העל־טבעי של קינג, כיוון שלימדו את האמריקנים

שייתכן כי תבונה, קדמה ונאורות אינן אלא בדיות נוחות, ולמעשה ישנם ממעל ומתחת דברים אפלים יותר מאלה שנחלמו בידי ג'ורג' אליוט או ג'ון צ'יכר.

הכרה זו הולידה את הסגנון הפרנואידי בספרות האמריקנית – את תומס פינצ'ון, את דון דלילו ואת שלל חקייניהם. ברם אפילו תיאוריות הקנוניה הסבוכות ביותר לא הצליחו לבטא את השינוי התודעתי שחל בארצות-הברית בדרך שבה עשה זאת קינג, שספרו הראשון עוסק בנערה ושמה קארי, המשמידה את התיכון שלה באמצעות כוחותיה הטלקינטיים, וספרו השני מתאר כיצד מכלים ערפדים עיירה קטנה במיין. הסגנון הפרנואידי מן הטיפוס הפינצ'וני הוא קליני ומרוחק, ואילו זה של קינג הוא גשמי להחריד: הוא מתבוסס בדם, בווסת, בשלשול ובקיא. "אם איני יכול להפחיד...", הכריז פעם, "אנסה להבעית; ואם איני יכול להבעית אנסה להגעיל. אני לא מרגיש שזה למטה מכבודי".¹⁵ הרוע של הסגנון הפרנואידי הוא מרוחק ובלתי נראה; זה של קינג מוחשי עד אימה ואחוז ברעב הטורפני של הגיהנום. הסגנון הפרנואידי רווי אגנוסטיציזם או דאיזם חשדני, ולעומת זאת ספריו של קינג אינם עוסקים רק בשדים אלא גם בכל-יכול אישי ופעיל מאוד.

אלוהים נעדר מרוב סיפוריו של קינג – עובדה מובנת בהחלט: ז'אנר האימה נזקק בהכרח לעל-טבעי, אבל לא לאלוהי. למעשה, אלוהות חזקה מדיי מפוגגת את כל המתח במותחן העל-טבעי, שכן תוצאת העימות בינה ובין השטן לעולם אינה מוטלת בספק באמת. לעתים מתמודדים שדיו של קינג עם קסם חיובי מסוג זה או אחר, המאזן את הַרְשַׁע אבל אינו חזק מספיק לגבור עליו. לפעמים הוא נוטה לניהיליזם על-טבעי מן הסוג שטופח בידי לאבקרפט, שבו היקום אינו אלא קרום דק הנמתח מעל תהום שואגת.

אבל אלוהים בכל זאת נדחק אל תוך אמריקה של קינג – אי-אפשר היה לזהותה אלמלא עשה זאת – וכאשר הוא מופיע אין זו נוכחות מרוחקת ומובחנת אך-בקושי, אלוהי הפילוסופים או צל הרפאים הקלוש שבו מהרהרים הכמעט-מאמינים. לא, זהו "ה' אלוהים צבאות", כפי שעשויה הייתה לנסח זאת אמא אבגיל, הנביאה מטעמו בעמדה – ישות המתערבת ישירות בחיי נתיניה ודורשת מהם להתאים את עצמם לרצונה – בין אם אלה המעטים הנבחרים השורדים את שפעת-העל בעמדה ומובלים מערבה לפולדר, קולורדו, כבני ישראל חדשים מול בבל של לאס וגאס; ובין אם אלה הגיבורים הרבגוניים של דספריישון, ספרו

הטוב ביותר של קינג בשנות התשעים, המתקבצים סביב בן אחת-עשרה שטוף חזיונות כדי ללחום בשד ושמם טאק שהשתחרר בטעות במדבר בנבאדה.

ההתגלויות האלוהיות הללו הובילו כמה מאמינים נלהבים מדיי לאמץ את קינג בתור סופר נוצרי – או לפחות כמחבר בעל "רגישות נוצרית אמיתית", כפי שהתבטא פול צאל בביטאון האוונגלי הנצרות היום.¹⁶ קינג הוא אולי נוצרי, אך הנוף הדתי בסיפורת שלו שונה מאוד מן הנצרות המוכרת. אמריקה שלו חצתה את הקווים אל מעבר לחילוניות, אך טרם חזרה לחיקו של ישו. תחת זאת היא מוצאת עצמה בעולם המזכיר יותר את "הברית הישנה", עולם שבו אלוהים אינו אלוהי האהבה אלא בוס נוקשה שאין לרדת לחקרו; אל שצריך לחשוש מפניו ולציית לו יותר מאשר לסגוד לו ולהעריצו.

למעשה, אם יש לקינג תיאולוגיה, הרי שזו סובבת סביב בורא עולם התובע לא רק הקרבה אלא גם סבל ומוות, בשירות תכלית גדולה יותר העומדת מעבר להשגתו של אדם. אל כזה הוא נורא ואכזר בעת ובעונה אחת, ואין לו כל עניין לתת דין וחשבון לברואיו – אפילו אם רבות מדמויותיו של קינג מגיבות במרירות איזבית לדרשותיו. "הוא לא יכול לקחת את כולם ולהשאיר אותי!" מתייפח דייויד קרבר, הנביא הצעיר בדספד"שן, כאשר מתחוור לו שכל משפחתו תומת בידי השד בעוד שהוא יידרש לחיות.¹⁷ "אל רוצח", זועקת אישה בעמדה כאשר אמא אבגיל מוסרת לה את דרישתו של אלוהים שבעלה יצא בלתי חמוש אל המדבר כדי להתעמת עם יריבם. "אל רוצח!... מיליונים – אולי מיליארדים – מתו במגיפה. מיליונים רבים מתו אחר כך... זה לא מספיק לו? האם הוא חייב להמשיך ולהמשיך עד שהאדמה תהיה שייכת לעכברושים ולפשפשים? הוא לא אלוהים. הוא שד, ואת המכשפה שלו!"¹⁸

התפרצויות אלו נותרות תמיד ללא מענה בסיפוריו של קינג. איש אינו מתייבב לספק תיאודיציאה בסגנונו של ק"ס לואיס, או הבטחות מלאות תקווה לתחייה עתידית ולחיי נצח. "אלוהים יעשה כפי שהוא רואה לנכון", אומרת אמא אבגיל. "את אינך היוצר אלא החומר בידו".¹⁹ ליגונו של דייויד קרבר משיב אחד מבני-לווייתו – איש ספרות מזדקן מן הטיפוס של נורמן מיילר, שבמהרה יקריב את חייו שלו בשירות רצונו של האל: "אמרת 'אלוהים הוא אכזר' כמו שאדם שחי כל חייו בטהיטי יכול להגיד 'השגל הוא קר'. אתה ידעת, אבל לא הבנת את זה... אתה יודע עד כמה אכזר האל שלך יכול להיות, דייויד? עד כמה אכזר ונורא?... לפעמים הוא גורם לנו לחיות".²⁰

רוח דומה שורה גם על גרין מיי. הרומן הסדרתי של קינג המתרחש באגף הנידונים למוות בבית כלא בטנסי, שעשוי להיקרא כאלגוריה נוצרית. אסיר שחור ענק, שהואשם בטעות ברצח, נושא את השם הסוגסטיבי ג'ון קופי וניחן ביכולת לרפא חולים ולהחיות מתים. בסופו של דבר הוא מוצא להורג בכל זאת, אף שהסוהרים יודעים שהוא חף מפשע. סיפור נוצרי – אך ללא תחיית המתים. אלוהים מקריב את קופי, בן־דמות המשיח, מסיבות שאינן נגלות לנו, והסוהר המספר את הסיפור נותר תקוע בין ייאוש לתקווה:

אני נזכר בדרשות ששמעתי בילדותי, בהצהרות הרועמות בכנסיות של "הללו לישו", ואני נזכר איך אמרו המטיפים שאלוהים רואה גם את הדרור, רואה ומבחין אפילו בקטן שבברואיו... אבל אותו אל הקריב את ג'ון קופי, שניסה בדרכו העיוורת לעשות רק טוב, באותה אכזריות שבה נביאי המקרא הקריבו טלאים חפים מפשע... כמו שאברהם היה מוכן להעלות לעולה את בנו עצמו ובשרו... אם זה קורה, אז אלוהים מניח לזה לקרות, וכשאנחנו אומרים "אנחנו לא מבינים", אלוהים עונה, "לא אכפת לי".²¹

האל של קינג גם אינו מעוניין לטפל בכל התפרצות על־טבעית. הוא מתקיים לצדם של המוני כוחות נחותים, ולרוב מאפשר להם לעשות כרצונם. לא רק רוחות ושדים מסתובבים באופן חופשי בנופיו הפוסט־חילוניים של קינג, אלא גם נציגים בולטים של השפעות רוחניות זרות, חלקן ממאירות וחלקן בלתי־מזיקות, חלקן אמריקניות במובהק וחלקן שייכות לעולם הישן. ברזו מאדר, למשל, מבליחים קירקה ומינוטאור; בנדודי שינה אנו נתקלים בשלושת המוירות, אלות הגורל הטוות, מודדות ומתברות; בבית כברוח לחיות שעשועים מופיעה הרוח האינדיאנית ונדיגו. וישנם עוד המוני יצורים מיתיים־למחצה שקינג עצמו המציא, החל בגלריית הבריות המסחררת של סאגת המודל האפל וכלה ב"ילד הארוך" המסתורי, הרודף את חזיונותיהם של הסופר ואשתו בסיפורה של ליסי. במאמר שכתבה לפני כמה שנים לכתב העת ספרים ותרבות התלוננה סוזן ויז באואר כי נכונותו של אלוהים, אליבא דקינג, לסבול את נוכחותם של המתחרים הנחותים הללו – ועמידתו על כך שממלאי מקומו האנושיים יתמודדו אתם בעצמם – עושה אותו ל"ברנש לא־תובעני", המוסר את העבודה הקשה לידי בני האדם "ואז מקווה נואשות שיצליחו בה". בגרסת קינג, טענה, הכל־יכול "דומה לאלוהים של הרב קושנר – יצירתי, מיטיב, בעל כוונות טובות, אבל מוגבל".²²

למעשה, ההפך הוא הנכון. האל המוצג בספריו של קינג אינו ישות חלושה ובעלת כוונות טובות, המחזקת את ידינו ומקווה שהעניינים יסתדרו; הוא פשוט ממוקם הרחק כל כך מעל יריביו השונים, מטאק ועד ראנדל פלאג, עד שהאפשרות שינצחו בקרבות המזדמנים שהם מנהלים אינה מטרידה את מנוחתו כלל. השדים הם כלי להענשת האנושות הנאבקת ולהעמדתה במבחן, ולא איום על אלוהים עצמו; הם גלגל היוצרים של הקדר האלוהי, שעליו אפשר לשוב את דמויותיו של קינג, מבלי שההשגחה העליונה תוטל בספק.

זוהי תיאולוגיה בעייתית, אך כמהלך ספרותי יתרונותיה מרובים מחסרונותיה. היא גם מהווה פתרון מושלם לבעיה שמציב כוחו הבלתי מוגבל של אלוהים למתח הדרמטי ברומן העל-טבעי. במקום לשמר את המתח באמצעות ניהיליםם (שעל פיו אלוהים זדוני או נעדר) או מניכאיזם (שבו האופל והאור מתמודדים זה עם זה כשוים), מעניק לנו הסופר אל חזק מדי ומנותק מכדי שיטרח להפגין מעורבות באמצעות התגשמות בבשר. קינג עשוי לכנות את התיאולוגיה שלו נוצרית – "מעשייה ארוכה על נצרות אפלה", הוא השם שהעניק לעמדה – אבל אלוהים שלו הוא אל כל-יכול שחרונו עולה על אהבתו, אל בעל תיאבון לקרבנות אדם, אל המוכן להניח לברואיו למות עבור תכליות נשגבת מבינתם.

התוצאה, שאותותיה ניכרים לכל רוחב יצירתו של קינג, היא דיוקן של ארצות-הברית כממלכה רוחנית שאיבדה את דרכה, שכוחות מתחרים תובעים אותה לעצמם ושאל חידתי, תובעני ואכזר לפרקים משגיח עליה ממעל. במובן מסוים, זהו נוף הלקוח מספר קהלת; בנוף הזה הזמן הוא גנב, המוות הוא מסתורין והתקווה לתחייה אינה חזקה כפחד מפני החושך. דמויותיו של קינג נדרשות להשלים עם מותן הצפוי, לאו דווקא בשל איזו ציפייה נוצרית, אלא משום שהחלופה היא משהו גרוע בהרבה – נצח במלון אוברלוק, הצטרפות ללהקת הערפדים של חלקת סיילס, או גורלו המר של לואיס קריד מבית כברוח לחיזח שעשועים – ספרו המבעית ביותר של קינג – שניסיונו להשיב לעצמו את בנו מן הקבר מלמד אותו את הלקח הנורא ש"לפעמים, המוות עדיף".

קינג מציג לנו רק ספקות ואי-ודאות באשר למה שמצפה לנו לאחר המוות. הדמויות הגוססות מתרחקות לאורך מסדרונות ארוכים ומעורפלים שרק אלוהים יודע מה נמצא בסופן; הן נישאות הרחק אל שאול תחתיות בידי להקות עצומות של דרורים שלא מן העולם הזה; הן גולשות ב"עלטה תלולה... במדרון החלקלק והלוליני מטה-מטה, אל החלומות [הממתנים] שם".²³ אפילו בספרים שבהם אלוהים הוא נוכחות פעילה ותובענית, המפגשים עם הנשגב מעוררים יראה, אך רק לעתים רחוקות ביטחון. "כולנו בני-מוות", אומר המספר

המזדקן בגרין מייל. "ואני יודע שאין יוצאים מן הכלל, אבל לפעמים, הו אלוהים, המייל הירוק כל כך ארוך".²⁴
עידן התבונה הסתיים, אך עידן האמונה עדיין לא שב. וכך ממתינה אמריקה של קינג בחיל ורעדה – ממתינה למשיח, או לביאה השנייה.

רוס גרגורי דאוחט הוא עורך משנה ב־*Atlantic Monthly*, ומתברו של הספר זכות יתר: הרוארד וחיוכו של המעמד העליון, שראה אור ב־2005. מאמר זה פורסם באנגלית בכתב העת *First Things* (פברואר 2007).

הערות

1. לתמליל המלא של נאום התודה של קינג ראה באתר של קרן הספרים הלאומית: http://www.nationalbook.org/nbaacceptspeech_skin.html
2. Harold Bloom, "Dumbing Down American Readers," *The Boston Globe*, September 24, 2003.
3. סטיבן קינג, ענוות מחכפוח, תרגמה אינגה מיכאלי (תל אביב: מודן, תש"ס), עמ' 518.
4. Tom Wolfe, "Stalking the Billion-Footed Beast," *Harper's* (November 1989), pp. 45–56.
5. John Leonard, "King of High & Low," *The New York Review of Books* 49:2 (2002), p. 33 (להלן מלך הרם והרדוד).
6. Andy Solomon, "Scared but Safe," *The New York Times*, September 2, 1990. ראה גם באתר: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C0CE5DC1039F931A3575AC0A96.6958260>
7. סטיבן קינג, העמדה, תרגם מיכאל אביב (תל אביב: מודן, תשנ"ה), עמ' 174.
8. קינג, העמדה, עמ' 171.
9. לאונרד, מלך הרם והרדוד, עמ' 32.
10. מתוך נאום קבלת פרס מפעל החיים מקרן הספרים הלאומית. ראה באתר: http://www.nationalbook.org/nbaacceptspeech_skin.html
11. Stephen King, *Salem's Lot* (Kent: Hodder & Stoughton, 1993), p. 347 (להלן חלקן טיילים).

-
12. גוסטב פלובר, "לב תמים", תרגמה אילנה המרמן, בתוך מחווה לשישה סופרים של המאה
החשע-עשרה, ערכה אילנה המרמן (תל אביב: עם עובד, 2006), עמ' 177.
13. Hilary Mantel, *Giving Up a Ghost* (New York: John MacRae Books, 2003), p.1.
14. קינג, חלקת סיינס, עמ' 454-455.
15. Stephen King, *Stephen King's Danse Macabre* (Berkley: Berkley Books, 1987), p. 25.
16. Paul F.M. Zahl, "Popular Culture Stephen King's Redemption," *Christianity Today*, March 6, 2000
<http://www.christianitytoday.com/ct/2000/march6/> : ראה גם באתר: 31.82.html
17. סטיבן קינג, דספריישן (עיר ושמה ייאוש), תרגם מיכאל אביב (תל אביב: מודן, תשנ"ז),
עמ' 526.
18. קינג, העמדה, עמ' 839.
19. Stephen King, *The Stand* (New York: Penguin, 1991), p. 902 (הציטוט אינו מופיע
בתרגום העברי).
20. קינג, דספריישן, עמ' 526.
21. סטיבן קינג, גרין מייל (המייל הירוק), תרגמה עדי גינצבורג-הירש (תל אביב: מודן,
תש"ס), עמ' 447.
22. Susan wise Bauer, "Stephen King's Tragic Kingdom," *Books & Culture* (March/April 1997), pp. 14-17.
23. קינג, עוונות מחלפוח, עמ' 276.
24. קינג, גרין מייל, עמ' 448.